

ІНТЕГРАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ

У статті обґрунтовується перспективність інтеграції сільськогосподарських товаровиробників молока з переробними підприємствами як шляху до підвищення ефективності виробництва молочних продуктів.

Вступ

Одним із головних завдань, яке необхідно вирішити найближчим часом в Україні, є створення умов для відновлення ефективного виробництва, в тому числі і молокопродуктів. Забезпечення сільськогосподарських

товаровиробників молока необхідними матеріально-технічними ресурсами є важливою умовою нарощування виробництва сировини і зниження собівартості молокопродуктів, що є одним з визначальних шляхів підвищення ефективності конкурентоспроможного виробництва, його виходу на внутрішній і зовнішній ринки. Разом з тим, молокопереробні підприємства теж потребують постачання технічних матеріально-ресурсних засобів для оновлення виробничого обладнання, поповнення паливно-мастильних матеріалів, таропакувальних засобів, запасних частин до технологічного обладнання тощо.

Інтеграція сільськогосподарських товаровиробників молока з переробними підприємствами – найбільш перспективний шлях підвищення ефективності виробництва молокопродуктів. Для успішного розвитку інтегрованого виробництва необхідне забезпечення економічної зацікавленості усіх господарсько-правових структур у спільній діяльності. Тому важливим напрямком розвитку інтеграційного процесу у виробництві молочної сировини та її промислової переробки є регулювання організаційно-економічних і фінансових відносин. Необхідно удосконалити методику визначення участі господарських суб'єктів інтегрованого виробництва молокопродуктів та обґрунтованого розподілу результатів спільної діяльності.

Сучасний стан питання щодо тематики статті даний у ряді наукових робіт. Зокрема, Скудар [1] закликає не до конкуренції, а до кооперації і співробітництва. Золотарьов, Кузькін, Волик [2] звернули увагу на досягнення раціональних пропорцій між основними засобами та оборотними коштами. Лиськов [3] пропонує організувати інтеграційні формування як об'єднання на базі великого промислового переробного підприємства (основного інтегратора) зі збереженням юридичного статусу його учасників і без створення додаткової юридичної особи. Дубицький [4] вважає, що інтегровані агропромислові формування необхідно засновувати як великі корпорації. Зимовець, Ільчук [7] пропонують заходи щодо стабілізації виробництва і скорочення запасів нереалізованої молокопродукції в країнах ЄС, Шевельова [9] знайомить з державною політикою Канади, США, Данії щодо молочної промисловості.

Завдання роботи

1. На підставі вивчення літературних джерел і статистичних даних провести аналіз стану виробництва молока і його переробки в Україні.

2. Дослідити економічні вземозв'язки сільськогосподарських товаровиробників сировини з переробними підприємствами.

3. Для підвищення ефективності виробництва молокопродукції запропонувати методи регулювання організаційно-економічних і фінансових відносин інтегрованого виробництва.

Об'єкти досліджень – економічні і фінансові взаємовідносини учасників виробництва молочної сировини та її переробки.

Обговорення проблеми

Молочне виробництво – розвинена сфера діяльності сільськогосподарських і промислових підприємств. Сільськогосподарські товаровиробники можуть бути зацікавлені у виробництві молочної сировини за умов повного відшкодування переробними підприємствами їх виробничих витрат і одержання на ці витрати відповідної маси прибутку. При цьому важливо досягти забезпечення прямої залежності між якістю виробленої і поставленої сільгоспідприємствами переробним заводам сировини та розмірами одержаного прибутку. Економічної зацікавленості сільськогосподарських товаровиробників у спільній з молокопереробними заводами діяльності шляхом регулювання лише за допомогою цінового методу у більшості випадків досягти не вдалося.

Для прикладу розглянемо роботу ВАТ "Молочник" (м. Житомир) та його відносини з 10 господарствами – виробниками сировини. За результатами господарської діяльності 2000–2002 рр. партнери були задоволені співпрацею. Але на нараді керівників сільськогосподарських і переробних підприємств Житомирської області, яка відбулась у 2003 р., керівник одного з підприємств-постачальників молочної сировини у Житомирському районі наголосив, що внаслідок заниження цін та нерозрахунків за здану сировину у 2002 р. господарство втратило 650 тис. гривень.

Таблиця 1. Результати діяльності ПСП "Лука" щодо постачання молочної сировини у ВАТ "Молочник"

Роки	Поставлено молочної сировини, тис. т.	На суму, тис. грн.	Недоотримано коштів від ВАТ "Молочник", тис.грн.
1998	28	21560	252
1999	27	20790	237
2000	24	18480	325,4
2001	21	11340	580
2002	20	10800	650
2002р. до 1998, %	71,4	50	257,9

З таблиці видно, що протягом 1998–2002 рр. при зменшенні поставок сировини борг ВАТ "Молочник" сільськогосподарському підприємству за вже отриману сировину значно зріс.

Складні економічні відносини мали місце у АТЗТ "Фаворит" (м. Житомир). Це підприємство за підсумками 2001 р. за обсягом випуску продукції серед споріднених у галузі зайняло друге місце в Житомирській

області. Тут було вироблено 32,7 тис. тонн молочної продукції. Завод планував отримати від партнерів сільськогосподарських товаровиробників близько 240 тис. тонн сировини, а отримав лише 185 тис. тонн. З метою забезпечення переробного підприємства достатнім обсягом молочної сировини завод надав істотну допомогу сільськогосподарським товаровиробникам в одержанні кредитних коштів, придбанні доїльних апаратів, чотирьох автомобілів-молоковозів, заготівлі кормів на зиму тощо. Частина таких партнерів заборгувала АТЗТ "Фаворит" майже 3 млн. грн. і боргу не повернула.

Таблиця 2. Результати діяльності АТЗТ "Фаворит" щодо інвестування у виробництво сировини

Роки	Інвестиції у виробництво сировини, млн. грн.	Сума неповерненого боргу сільськогосподарських підприємств, млн. грн.
1998	8	1,5
1999	8	2
2000	7,5	2,3
2001	4	2,5
2002	2	3

Надана заводом допомога в 2002 р. в 4 рази менша, ніж у 1998 р., при цьому сума неповерненого боргу сільськогосподарських підприємств зросла за цей же період у 2 рази.

Успішно діє ВАТ "Житомирський маслозавод", де дотримуються принципу забезпечення рівновеликого капіталу на рівновеликі витрати. У 2002 р. завод виділив понад 5 млн. грн. інвестицій у виробництво сировини і 3 млн. грн. на транспортні витрати сільськогосподарських товаровиробників. Перевезення молока на завод здійснювалось за рахунок переробного підприємства. Відповідно було одержано 320 тис. тонн молочної сировини, що забезпечило в цілому підвищення ефективності виробництва молочних продуктів (якщо в 1999 р. їх було вироблено 25,4 тис. тонн, то в 2002 р. вже 41,5 тис. тонн). Вся продукція ВАТ "Житомирський маслозавод" реалізовувалась при сталому високому попиту на неї.

Таблиця 3. Результати діяльності ВАТ "Житомирський маслозавод"

Роки	Інвестиції у виробництво і транспортування сировини, млн. грн.	Вироблено молочних продуктів, тис. т.	Сума одержаного прибутку, млн. грн.
1998	3,2	18,7	8
1999	4	25,4	10,3
2000	4,5	28,5	18,2
2001	6	37,4	27,2
2002	8	41,5	43,5

При постійному збільшенні суми інвестицій в сільськогосподарські підприємства значно зросли обсяги виробництва молочної продукції, яка успішно реалізовувалась споживачам, відповідно збільшився прибуток підприємства.

З таких умов необхідно визначити напрями руху матеріально-ресурсних потоків, правильно оцінити, у вартісному виразі, кожний вид матеріально-ресурсних засобів усіх учасників інтегрованого виробництва. Виробництво молока характеризується високою трудо- і фондомісткістю, особливо на невеликих фермах із незначним рівнем механізації виробничих процесів. Найбільш трудомістким процесом є доїння корів (40 % затрат праці). Одним із матеріаломістких потоків є перевезення сировини на підприємства молочної промисловості. Адже для цього необхідно мати у достатній кількості транспортних засобів. Якщо в 1990 році у сільському господарстві України налічувалось 295,4 тис. автомобілів-молоковозів, то в 2002 р. їх працювало тільки 195 тис. одиниць. Ряд молокопереробних заводів, у тому числі й ВАТ „Молочник”, у 2002 і 2003 роках надавали сільськогосподарським товаровиробникам послуги щодо транспортування молока до переробних підприємств.

Для забезпечення економічної зацікавленості сільськогосподарських підприємств у збільшенні виробництва і підвищенні якості молока, важливо *правильно визначити витрати* на його виробництво і *правильно здійснити розподіл* одержаних від реалізації молокопродуктів прибутків. Необхідно забезпечити чіткі пропорції і співвідношення між різними видами матеріально-ресурсних засобів. При здійсненні організаційно-технологічних процесів, пов'язаних з виробництвом молока. В інтегрованому виробництві забезпечення матеріально-ресурсними засобами господарств–товаровиробників молочної сировини здійснюється централізовано підприємством–інтегратором або створеною для цієї мети постачальницько-збутовою організаційно-управлінською структурою. В інтегрованому формуванні необхідно мати банківську організацію, яка б надавала кредитні кошти товаровиробникам молока на придбання матеріально-ресурсних засобів, у тому числі на створення природних кормових угідь та посівів кормових трав, заготівлю кормів на зиму. Важливо створювати умови для застосування не тільки короткострокових форм кредиту, який банківські структури видають позичальникам на строк до одного року, а й видачі середньо- і довгострокових кредитів, що дасть можливість прискорити оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських товаровиробників молока.

В інтегрованому виробництві важливо забезпечити правильне визначення виробничих витрат сільськогосподарських товаровиробників молока, пов'язаних з одержанням сировини і витрат промислових підприємств на її переробку. Сукупні витрати учасників спільної

діяльності становитимуть собівартість одержання кінцевого результату – молочної продукції. Загальну суму виробничих витрат слід використати при розподілі згаданого результату між суб'єктами інтегрованого виробництва.

Висновок

Проведені дослідження дають підставу зробити висновок, що найбільш обґрунтованим методологічним підходом до розподілу одержаного кінцевого результату є принцип забезпечення рівновеликого капіталу на рівновеликі витрати. Тільки за таких умов можна досягти економічної зацікавленості усіх організаційно-господарських структур в інтегрованому виробництві. Слід враховувати, що рівень виробничих витрат у різних сільськогосподарських товаровиробників молока відрізняється. Відхилення між окремими господарствами зумовлені такими чинниками: ступенем впровадження технологічного процесу, матеріально-ресурсним забезпеченням, рівнем організації праці тощо. Матеріально-ресурсну участь кожного сільськогосподарського підприємства в інтегрованому виробництві треба оцінювати не за фактичним рівнем індивідуальної собівартості, а на нормативній базі. Це необхідно для того, щоб виключити вплив непродуктивних витрат на рівень собівартості виробництва молока у ряді господарських структур. Такий підхід орієнтує товаровиробників молочної сировини на застосування прогресивних ресурсозаощадливих технологій, скорочення непродуктивних виробничих витрат і підвищення якості продукції. При розробці нормативної собівартості виробництва молока для сукупності господарських структур, розташованих в однакових кліматичних і економічних умовах, необхідно враховувати реальні конкретні обставини. Це сприятиме стимулюванню запровадження заходів щодо зниження собівартості молока. Якщо собівартість нижча нормативної, то маса прибутку більша, і навпаки. Нормативну базу при визначенні виробничих витрат необхідно застосовувати і при переробці молока на переробних підприємствах.

Розвиток інтеграційних процесів у молочному підкомплексі – важливий засіб відродження галузі. Створення рівних умов щодо економічної зацікавленості всіх суб'єктів у спільній діяльності реалізовується шляхом регулювання організаційно-економічних відносин у молочному виробництві на інтегрованій основі.

Література

1. Скудар Г. Стратегія піднесення конкурентоспроможності підприємства: проблеми і складові успіху. // Економіка України. – 2000. – №6. – С. 16.

2. *Золотарьов А., Кузькін В., Волик І.* Фактори зростання ефективності інвестицій у промисловості. // Економіка України. – 2000. – №12. – С. 31.
3. *Лиськов В.* Харчова промисловість у системі АПК. // Економіка України. – 2000. – №8. – С. 55.
4. *Дубицький В. В.* Становлення інтегрованих агропромислових формувань ринкового типу. // Економіка АПК. – 2000. – №10. – С. 17.
5. *Гришова І. Ю.* Формування джерел оборотних засобів молокопереробних підприємств. // Економіка АПК. – 2001. – №10. – С. 69.
6. *Гуцул Т. А.* Ефективність виробництва і переробки молока на підприємствах приміської зони м.Києва. // Економіка АПК. – 2001. – №8. – С. 37.
7. *Зимовець В. Н., Ільчук М. М.* Економічне регулювання молочного виробництва в країнах Європейського Союзу. // Економіка АПК. – 2001. – №6. – С. 124.
8. *Мостенська Т. Л.* Проблеми розвитку молочного виробництва в Україні. // Економіка АПК. – 2001. – №6. – С.40.
9. *Шевельова С. О.* Світовий досвід ефективного ведення молочного господарства. // Економіка АПК. – 2001. – №3. – С. 121.